

FERDINANDY, Mihály

*
1912¹⁰⁷/₅
Bp. esk

FERDINANDY MIHÁLY

A magyar néző

Bevezetés egy majdan megírandó önéletrajzhoz

Az Olvasónak — előszó helyett

Irta: Gallus Sándor

Az oknyomozó történelem a tudás szélességét és az adathalmazok tömegét nyitotta meg számunkra, mégis sokan vannak, akik az eseményeket elemező, nagy összefoglaló történelmi munkákat a hiány és üresség érzetével tesszik le újra kezükből. Valami hiányzik a nagy adathalmazok tömekegéből, valami, ami miatt legmélyebb emberi érdeklődésünk kielégítetlen marad. A történelemírás, úgy, ahogy klasszikus formájában napjainkig kialakult, általában érzéketlen a "sors" jelenségével szemben. Igyekszik ugyan az események okait kikutatni, de mégsem képes elég közel férközni a régmúlt események emberi szöveléhez, nem jut el az individuumhoz, helyesebben már csak a halott egyéniséget vizsgálja, és képtelen életre kelteni. Ismerjük a történelmi cselekedeteket, hallunk néhány indító okról is, ami rendszerint a legegyszerűbb emberi indulatok rekonstruálásáig jut el csupán, de nem merülhetünk el a karakter és sors alakulásában és kialakításában, nem érezzük az alkotás vagy rombolás pillanatában egymás ellen feszülő tényezőket: az egyéni akaratot és az elhatározás pillanatában felbukkanó sorsot.

Ezért van, és ezt a hiányt pótolja, hogy korunk embere oly nagy érdeklődéssel fordul a biográfia felé. Ez a hiányérzet áll az igény sekélyebb kielégítése mögött is. A népszerű folyóiratok, magazinok szerkesztői mindig érzékenyen reagálnak a közízlés és közkíváncsi alakulására, mert ez számukra pénzben mérhető fel. Így történik, hogy a népszerű magazinok telve vannak biográfiai karcolatokkal, utalásokkal, életszerű leírásokkal, amelyek mind a múltat akarják vérrel, egyéniséggel és karakterrel megtölteni. Mindez arra mutat, hogy korunkban az emberegyéniség áll a közérdeklődés középpontjában. Az alkotó emberegyéniség, az egyéni lélekerő és karakter sokrétű megvilágítása azonban nem volna egyéb divatos áramlatnál, ha az olvasóközönség eme éhsége nem forrásozna a jelen napok történelmi eseményeinek és az emberiség jelen sorsformálódásának háttéréből. Hatalmas és nagy tömegeket megmozgató politikai és államrendszerek igyekeztek fejlődésük folyamán megvalósítani a "standardizált társadalmat", azt az állam-beren-

dezást, amelyben az ember már csak mint tömeg jelenik meg, menetelő, dolgozó, lelkesedő vagy harcoló tömeg és amelyben az emberiség külön színei, a standardtól elütő formái már heretikusként büntetés alá esnek. Széles rétegek által ismert gondolatrendszerek a történelem alakulását az emberi gazdálkodás mindenkori állapotával hozzák kapcsolatba, a történelmet determinált és szükségszerű fejlődésmenettel magyarázva, amelyhez az egyéniségek vagy alkalmazkodnak, vagy ellenszegülnek, de semmiesetre se alkotják. Ha ellenszegülnek, elpusztulnak, ha pedig e szükségszerű fejlődésbe beletagozódnak, mert azt idejében felismerték, akkor boldogulnak és az úgynevezett "haladó" vagy "progresszív" emberi társadalmat alkotják. Az így kialakult tézis és antézis sokszor csak latens feszültséget érzik az emberek, amikor összefüggésben érdeklődéssel vonzódnak a történelmi egyéniség okarathatóságának, életkialakításának problémái felé.

Az érdeklődés lényege tehát nem magát a cselekedetet keresi, hanem azt, hogy az egyéniség e cselekedetet miért hajtotta végre; mily tényezők hatása és befolyása alatt, és mi tulajdonítható akaratelhatározásából emberi szabad akaraterejének? E téren tehát a történetíró előtt szükségszerűen karakterológiai és etikai problémák vetődnek fel, mert a szabadakarat nem választható el sem a felelősség kérdésétől, sem pedig az akaratelhatározás erkölcsi értékelésétől. Az emberi cselekedetek mögött az élő emberi karakter és eme karakter érvényesülése vagy bukása áll. Ha a történelemből tanúságot és bölcseséget akarunk meríteni, akkor a legmélyebb érdeklődéssel kell követnünk az emberi karaktereket és az emberi cselekedetek által követett vagy alkotott vagy megsértett értékrendszereket. Minden ember cselekedeteiben vagy alkotásaiban különleges, magasabb vagy alacsonyabb értéket képvisel és eme értékességet az általa a jelenben alkotott történelemben vetíti. A történelem az egyéni életek alkotásaiból tevődik össze. S így veti fel a történelemfilozófia azonnal a kérdést: mely értékek azok, amelyek az emberben az igazi humánumot, és az etikailag értékes embert és alkotásait keresztül, az ember történelmének dicsőséges továbbhaladását jelentik?

A karakterológia történetírás, amikor az emberi cselekedetek analízisét nyújtja, szükségszerűen elérkezik a geneológiához is. Amikor a cselekedet szabadságáról van szó, ismernünk kell az eme szabadságot színező geneológiai sorsot, vagy szükségszerűséget, amin diadalmaskodik vagy amelyben elbukik az emberi akarat. Meg kell ismernünk a fiúk és apák kapcsolódásának

sorsszerűségét, az apák erényeinek vagy bűneinek tovább-burjánzását és felbukkanását a fiúk életében. S a geneológiai sors az, amely meghatározza egy nép vérközösségben élő tagjainak történelmi küzdelmeit, e sorsban elbukó vagy e sorson diadalmaskodó nagy fiainak értékkerentéseit. Minden értékemelő, hősi élet egyúttal az utódok sorsát is alakítja, mert szélesebbre építi az alapot, melyen az utódok értékes és értékkerentő, igaz élete kibontakozhat és csökkenti a jövő bukásainak számát. Itt van és itt volt minden egyéni élet végzetes és halálosan komoly felelőssége, az egyéni élet kihatása nem zárul le az egyéni halállal, hanem a geneológiai sors jövőbeni jó vagy rossz mérlegének tényezője. Minden erényes és tiszta élet, akármilyen csendben és akármilyen takart hősiességben zajlott is le, az utódok jóra-képességében termi bő gyümölcseit. S ugyanígy, a folyton és generációkon át fokozódó számban romló életek az utódok elé építik az értékes élet elé tornyosuló, sötét geneológiai sors akadályát, amelyen a legjobbak igyekezete is elvérezhet.

Az embersorsokban feltűnő értékesség és értéktelenség, az egyes egyéni karakterek által képviselt és megvalósított értékek tanulmányozása — akár intellektuális, akár pedig emocionális értékekről legyen is szó, akár természetes hajlamból forrásztak, akár tudatos életdiszciplínával valósítottak meg — tüleml bennünket magán a történelmen is és a történelem metafizikai, emberfeletti, etikai mélységeibe visz.

Különös jelensége eme új történelmi irányzatnak, hogy szubjektívnek látszik módszerein keresztül és oly eszközökkel biztosítja az objektivitást, amelyek eddig ismeretlenek voltak. A történetíró, aki az emberi karakter mozgató, érzelmi világába akar elmerülni, kell, hogy önmagából induljon el, hiszen az emberi akarathatározás pszichológiai hátterét sehol máshol nem ismerheti meg objektív módon, mint saját pszichikai világában. A történetíró tehát először önmagában merül el és önmagát elemzi. Az önmegismerésen át közeledik tárgyhöz, a történelemhez. A történelemben felbukkanó egyéniségek, karakteregységek — entelekiák — közül magábaszívja mindazt, amit az oknyomozó kutatás mindezüideig adatokban, eredeti megnyilatkozásokban, művészi alkotásokban a történelmi alak körül felkutatott és rögzített. Elmerülve eme adatvilágban, belső érzelmi, rezonancia-kapcsolatot létesít a történelmi egyéniség lelki tényezői és alkatelemei és saját lelkének megfelelő lelki alkatelemei között. E rezonancia-kapcsolaton át lemeríti a megfelelőségeket, különbözőségeket és hiányokat mindkét

oldalán és az így kialakuló belső kép segítségével alkotja meg történelmi alakjának imágóját, képét. Ugyanígy letapogatja a történelmi egyéniség megismerhető geneológiáját, az ősök közt felbukkanó emberegyéniségek imágóit. Az így elének vetített kép valóban él és valóban történik, tehát történelem *par excellence*.

A "Magyar Néző"-ben nyomon követhetjük e módszer működését. Hogyan indul el az egyén és az egyéni entelekiá vizsgálata-ból és hogyan érkezik el oda, ahol magyar karakterológiává és sorstanulmánnyá szélesül és emelkedik. Ferdinándy Mihály a puer-to-rikói egyetemen az összehasonlító mitológia professzora és a geneológiai történelmi irány megalapozói közé tartozik. Amikor e tanulmányt közzéadjuk, nemcsak a magyar tudományosságnak akarunk szolgálni, hanem világviszonylatban is úttörő, új történelmi metódussal ismertetjük meg az olvasót.

*

Hát ahogyan csodák jönnek,
Úgy irtam megint ezt a könyvet.
Se nem magannak és se másnak:
Talán egy szép föltámadásnak.
Se nem harcnak, se nem békének:
Édesanyám halott nénjének.

Ady Endre: A halottak élén.

I.

Születtem 1912. október ötödikén, szombati napon, délután három óra-kor, hazám fővárosában, Budapesten.

Anyám elbeszélése szerint nyugodt őszi délután volt, napsugaras, még csaknem nyárba hajló nap, a magyar ős különös jókedvének adománya. Állítólag "burokban született gyerek" voltam; hanem az is lehet, hogy ez csak későbbi hozzáköltés, amivel babonás Anyám akarta kierőszakolni szá-momra a szerencsét a sorstól.

Viszont nem költemény, hanem keserves való az a háromnapos küzdelem, amit Anyám értem vívott, amíg végre világra jöttem. Apám- és nagyapám, akik kétség és remények között várták az eredményt, a har-madik napon már előkészítették Anyám halálára; de az utolsó pillanatban az életerő mégis felülkerekedett és az életadás nem vált a halál forrá-sává...

Erős fiúcska voltam. Hihetőleg pár hetet vártam is magamra, ami — úgy mondják — fiúgyermek születése esetén szokott dolog. Négy kiló kilenven dekát nyomtam és egy hatalmas prüszszentéssel érkeztem meg erre a világra, mire leendő keresztanyám egy törülközőt dobott rám. Alatta szépen elcsendesedtem s az őszi délután derűs fényében — a min-

FERDINANDY: A magyar néző

dig sajátomnak tekintett szférában — nyugodtan vártam, míg rám kerül a sor...

Születésem történetét annyiszor elmondották előttem, hogy csaknem képszerűen látom egyes mozzanatait. Erdélyi doktor szakállas aggódo fe-jét; Anyám felső ajka felett a veritékcsöppeket, melyek gyöngéd kis ajk-pihéit egészen átnedvesítik; keresztanyám kicsi, élénk, magát gyorsan fel-találó, mozgékony alakját; a szobát, amit később sose láttam s amire ter-mészetesen nem emlékezhetek; a divánt, amire ledobtak s annak virágos mintájú, pompás és sötétszínű huzatát, amely sejtelmesen csillog a be-hulló napban.

Jó hangulat, örvendező és tiszta érzés válik úrrá rajtam mindig, ha intenzíven gondolok születésemre. Anyámra, aki mégis megnyerte ezt a harcot, életének bizonyára legnagyobb erőpróbáját; nagyapámra és Apámra, kinek szörnyű aggodalmát megszületésem öröme, bizalomra változtatta. Úgy gondolom, hangosan dicsérték Istent, mikor megláttak ott a törülköző alatt; s bizonyára meghatott és remegő szívvel csokoltak meg annak az asszonynak sápadt és átizzadt kezét, aki mindhármunk számára a legtöb-bet jelentette ezen a világon. Ez a születés valami jó és valami szép volt: győzelem halál és félelem fölött: benne még ma is egy olyan belső és bensőséges összetartozás biztonsága él, amihez semmi sem hasonlítható.

Névadásom körül Apám és Anyám közt sok eszmecsere volt. Apám ragaszkodott a Béla névhez, ami az ő neve és anyai nagyapámé volt, s nyilván így is keresztelnek, ha Apámnak nincsen első házasságából már egy Béla nevű fia. Így azonban ez a név csak második névemül került be az anya-könyvbe, de mégis belekerült, hogy jelképezze Apámmal és nagyapámmal való szoros összetartozásomat. Harmadik névül Anyám kívánságára Máriát választották, mivel közvetlen módon a Madonna védelme alá helyeztek, követve ebben ősi magyar és keresztény hagyományt. Első és tulajdon-képeni keresztnevem aztán a Mihály lett, amiben Anyám kezdeti ellenke-zése miatt elég nehezen állapodtak meg.

Ez a név magyarul valóban távoiról sem olyan szép, mint például lati-nul s hangzásban a méltóságos zenéjű Béla nevet sehogyan sem éri utól; rendén van mégis, hogy ezt a nevet kaptam, mivel ez volt a mi régi csa-ládi nevünk, jöllehet két nemzedék egészen elhanyagolta. Így hát Apám ebben a névadásban az ősi hagyományhoz nyúlt vissza s abban, hogy ne-kem a nemességszerző ősapa nevét adta, a család kezdetének emlékezetét az én személyemmel kötötte össze. Hiszem, hogy ezzel más szándéka volt, mint sorsunknak, mely mélyértelmű tréfát tett velem, az ős neve viselő-jével, tréfát, amely majd később valamennyire meg fog világosodni e köny-vecske folyamán.

Nem tudom, holott érdekelne, gondoltak e névadóim a Mihály név kép-viselte másik hagyományra, arra, hogy ez a sajátképeni magyar költő név, melynek jogán egy másik, egy szellemi családfának is tagja vagyok. Ez a tény, főleg gyermekkoromban, hitekkel és sejtelmekkel töltött el, melyek-nek egyet s más-t köszönhetek. Tudom azonban, hogy Anyámban igen régi, tán kislánykoráig visszanyúló vágyódás élt arról, hogy költőnek adjon éle-tet s alkonyodó életének talán legbensőbb öröme volt, midőn látta, hogy én valóban íróvá cseperedem. Lehet, hogy a Mihály nevet csak ő értette

így, ebben a második értelmében. S talán ez a megértés vetett véget el-
lenkezésének is. Anyám két író, Ney Ferenc és Peregriny Elek unokája
volt, s hogy fiát költőnek szerette volna látni, ebben egy olyan költészet-
tel átitatott atmoszférában, mint amilyenből ő jött, semmi csodálható
sincsen.

A Mihály név s a Ney és Peregriny ős említése a dédapáig viszi előre
személyi hagyományomat — történelmemet egy tágasabb értelemben —
s ez a történet valóban ott kezdődik, a dédszülőknél s nem az én születé-
semnél. Se nem később és nem is előbb.

Hogy ez így van és nem másként, az akkor világosodott meg előttem,
midőn kétévtizedeig tartó tallózás, gondolkodás és mérlegelés után, elő-
ször próbáltam meg őseim életét tanulmányszerűen összefoglalni. Akkor ki-
tűnt, hogy apám históriája összefüggő, értelmet tükröző történeti egész-
ként úgyszólván a feljegyzések nélkül is követhető a dédapáig; onnan
tovább, a régibb múlt irányában azonban már a följegyzések sem nyújta-
nak fogózt s az egész voltaképpen néhány adatra és anekdótára bomlik fel.
Ezek ugyan az én életem szempontjából magukban is bizonyos mitikai érté-
ket képviselnek; hanem egész nemzetségem belső életszándéka szempont-
jából tekintve őket, történelmük csakis a magyarság hagyománykincsének
nagy perspektívájába ágyazva világosodik meg.

Valamennyi fölmenő ág ködbevész a dédükök szüleitől felfelé. Nem
ismerem már őket úgy, mint ahogy ismerem még a három felém eső nem-
zedéket; csak **hallomásból** tudok felőlük. Közöttük legkialakultabb mítosza
Ferdinandy szépapának, II. Mihálynak van. A rozsnai városbíró fia —
ki feltehetőleg maga is városba szakadt nemesember volt s III. Károly meg
Mária Terézia idejében élt — mint tüzértiszt vett részt György nevű öcs-
csével együtt a Hétéves Háborúban. Az 1794-ben neki és testvérének
I. Ferenc király adományozta armális levél tanúsága szerint bevettek va-
lami burkus várat, amiért aztán — valószínűleg elkallódott régibb nemes-
ségük pótlására — megkapták az említett nemeslevelet. Nincsen a nemes-
levélben, tudja azonban a családi szájhagyomány, hogy szépapám megszök-
tette az ostromlott porosz vár kapitányának lányát s ez az asszony lett az-
tán első felesége. Második feleségét, Aranykerti Szalay Krisztinát is meg-
szöktette; s ez a poétikus előnevű későrokokó — persze magyar középne-
mesi későrokokó — nagyasszony lett őszanyjává az összes ma élő Ferdinan-
dynak. Harmadik felesége is volt. Úgy rémlik, azt is úgy szerezte, mint
az első kettőt.

Ősi fészünk, Hidasnémeti, az abaújmezei derűs falucska, melynek
neve nemesi előnevünk, — eredetileg Szalay-birtok volt s mint Krisztina
szépapám hozománya jutott a család birtokába. Nem volt hát királyi do-
náció, sem kárddal elvett föld, hanem csókon szereztük, ahogy az hozzánk
jobban is illik. Meg is őrizte Hidasnémeti velünk szemben mindvégigleg
asszonyi természetét: próbál-próbál hűtlenkedni, de egészen elszakadni nem
tud tőlünk, — mi se tőle...

A csókon földet s hozzá nemességet szerző régi Mihály ötletgazdag,
válogatos életkialakítású egyéniségként csillan fel a múlt homályából, tel-
ve humorral, könnyed fölénnyel, az ellenmondás és véleménykimondás ter-

7
FERDINANDY: A magyar néző

mészertes vívókészségével. Emléke meg is hintődött azzal az ódon hangulatú s a nem-Ferdinandy szemében mindig idegenszerű csillámmal, ami bizonyos fokig mindnyájunkra jellemző s ami véldául nagyapám, Apám, Gyula nagybátyám alakját olyan vonzóvá és érdekessé teszi.

Mint mikor a hold egy csalit mélyén páncélra sűt.

Ez a szépapám, II. Mihály, volt a hőse annak a vidám végződésű kísértekkalandnak, melyben — bizonyára minden idegszálában élvezve az eset fonákját és a tréfa ízeit — hetykén és fölényesen leleplezte a huszárt, ki — őszinte ijedelmére a babonás falunak — éjjelente láncsörtetve s fehér lepedőben járt szeretőjéhez, a csinos szakácsnőhöz... s gondolom, a burkús vár vívása s a kapitány lányának kicsalása az ostromlott várból éppen ilyen tréfa lehetett számára, amin aztán kékarany nyárdélutánokon, pipa s pohár mellett, higgadtabb öccsével az ámbitus hűsében hatalmasakat nevettek. Bizonyára tudtak és szerettek is nevetni, mint minden Ferdinandy.

Pajkos játékosság s az asszonyért vagy jussért — s másé mint juss az asszony? — szilaj-nevető kedvvel való vivnitudas férfias adományá lényünk központja. Innen származik könnyedségünk, fölényérzetünk, humorunk meg renitens vadságunk: megjelenési formánk valószínűleg legősibb és leg-Ferdinandy-bb velejárói.

Szokatlanul erős játszóösztönét a család maga is már régen felismerte: rájött arra, hogy voltaképeni egyedi jellege alakváltoztató és színjátszó képességében rejlik, — ami közte és a komolyabb, nehezebb, nehézkesebb és szűkebb horizontú magyar paraszti és kisúri környezet közt mindóta igen éles határvonalat vont — s e képességének próbálta megadni mítoszi magyarázatát. E magyarázat helyességéről ugyan annál kevésbé vagyok meggyőződve, minél tovább élek latin népek körében, mindazonáltal nem tagadhatom, hogy e magyarázatnak, mint minden értelemadó felfogásnak, megvan a maga szimbólikus ereje és lényegi létjogosultsága.

Dédbátyám, Rudolf, — ki a nemességserző harmadik házasságából származott és kilencven évet élt, — megírta a család történetét. Már ebben az áll, hogy nem vagyunk magyar eredetűek. Szerinte egy kereszties lovag a család őse, ki egy "olasz szigetről" származott s Szentföldre igyekeztében ittragadt Magyarországon. Az olasz származásba vetett hit elég makacsul tartotta magát. Egyik hagyomány Ferrarából, másik Nápolyból származtatta a családot. Azt is hallottam már, hogy egy olasz hercegtől származnánk, ami meglehető de alig valószínű. Szívesebben venném, ha a vándorkomédiás ősök meseje bizonyulna valóságnak, amiről azonban ma már végképen nem tudnám megmondani, hallottam-e vagy magam találtam ki? Végeredményben mindegy, hiszen a mítosz alakításához nekem éppen úgy jogom van, mint őseimnek volt.

A rejtélyes sziget lovagjától a ferrarai hercegen át a nápolyi vándorkomédiásokig a mítikus ősök alakváltozása nem ötletszerű, hanem egy belső értelem kihámozását szolgálja. Mondhatnám így is: a Ferdinandy önismeret három állomása ez. A latinus névforma — **Ferdinandus** többszámú vagy genitívusa — nem feltétlenül mutat Itália irányába. Ilyen nevek Magyarországon éppen a mi rétegünkben nem szokatlanok: ilyen az Antonyak, a Fábryak, s a velünk is atyafiságban lévő Benedictyek neve is.

Ezekkel kapcsolatban nem is gondolt senki idegen származásra. A mi idegenszerűségünk viszont már korán szemet szűrt, és magyarzatot követelt a maga számára. A hagyomány alakítói nem is tévedtek, midőn latin irányba, a román népek felé mutattak. Hangsúlyozom, teljesen lényegtelen, vajjon valóban voltak-e olasz őseim vagy sem? Itáliában — ez viszont megjegyzendő — csaknem mindig olasz névként üdvözölték vezetéknevemet. Az is feltűnt nekem, főleg 1933-ban, hogy egész sereg olyan olasz parasztot láttam, akik Gyula nagybátyámra többé-kevésbé emlékeztettek. Többször néztek engem északolasznak, nemcsak Rómában, Északolaszországban is. A "viterbói kaland" is, amit majd a maga helyén elbeszélék, mediterrán mélyrétegek felé nyit utat. Spanyol szimpátiánk — Apáméi és az enyémei — is komolyan esnek latba, éppen mediterrán mélyrétegek szempontjából. S végül: nem lehet egészen véletlenség, hogy egy legalább százötven éve létező hagyomány makacsul mutat az olasz származás irányába, holott különben igazán nem lehet ránkfogni, hogy valami nagy véleménynel volnánk a Csizmaország fecskét meg macskát vacsorázó fiairól.

Bárhogy álljon is különben eredetünk kérdése, a romantika-korabeli Ferdinandy önismeret egészen helyesen fogalmazott, midőn ősapánkat egy ismeretlen szigetről jött lovag figurájában objektíválta. Az ismeretlen szigetről felbukkanó ősi mitoszi indokltsága nem szorúl bizonyításra. A ránk jellemző játékos és nemes csillogás már fennebb is lovagi és romantikus hasonlatot talált magának, midőn képbe öltözködött. A katolikus-európai lovagság bizonyára egyik nagy romantikus korszaka volt a világnak.

A

SOOS GÉZA-SAJTÓALAPITVÁNY

1955. évi gyűjtésének eddigi eredménye:

Elmhurst College, Elmhurst, Ill.	35.-\$	Dr. Ferenczi Istvánné, Charlottesville, Va.	5.-\$
Dr. T. Kardos Béla, Washington, D. C.	20.	Karizs Pál, Milwaukee, Wisc.	5.
Báchkay Béla, Washington, D. C.	10.	Lányi Tamás, Washington, D. C.	5.
Dr. Bakó Elemér és felesége, Washington, D. C.	10.	Dr. Nyilas Ferenc, Cleveland, Ohio	5.
Marton Sándor, Youngstown, Ohio	10.	N. N., Buffalo, N. Y.	5.
Silay Sándor, Daisytown, Pa.	10.	Rev. Törös Sándor, North Tonawanda, N. Y.	5.
Rev. Szabó Zoltán, Charleston, N. Y.	10.	N. N., Wrightstown, Pa.	4.40
Rev. Csia Kálmán, Milwaukee, Wisc.	5.	Zsembery József, Milwaukee, Wisc.	4.
Dr. Deme Károly, Cleveland, Ohio	5.	Dr. Szabó Gyula, Vicente Lopez, Argentina	3.50
Dr. Ferenczi István, Charlottesville, Va.	5.	Jentel Gusztáv, Milwaukee, Wisc.	3.
		Nagy Mihály, Milwaukee, Wisc.	3.
		Tóth Jenőné, Washington, D. C.	3.
		Deák Ferenc, Washington, D. C.	2.

FERDINANDY: A magyar néző

A mi ötletes, csillogó, játékos és humorteljes magatartásunk pedig a XVIII. századvég Abaújmegyéjében — egy szűkrehatárolt, fénytelen, komoran szilaj s lényegileg tragédiás környezetben: a protestáns magyar falu atmoszférájában — kétségkívül romantikus. Legtermészetesebb mitikai magyarázata tehát az ismeretlen szigetről jött középkori katólikus lovag, akár az általános európai romanticizmusnak a gótikus rom, holdfény, sejtelen és ezek katólikus-szentimentális velejárói.

Hogy a romantikára következő polgári korszakban a Ferdinandy-romanticizmus herceggé léptette elő a rejtelmes lovagot, akit ősvé tette, nagyjából érthető. Mi nem voltunk sohasem polgárok. A múlt század prózai időszakában még idegenebbé váltunk környezetünkben, mint voltunk a bidermejer romanticizmusában. A reánk erőszakolt prózai és polgári forma kereste hát a maga számára a szabadító hasonlatot, amelyben kielégülhetne. Így jött létre a második ősfigura: a Ferdinandy herceg, akiről aztán kis gyerekkoromban nekem mesélt az Apám.

Mire felnöttem, váltott a kor. A herceg-ös nekem már egy kissé drogált. A gomolygó és határozatlan hagyományanyagból meglehetősen biztos kézzel emeltem tehát ki egy ott már hihetőleg meglevő, de még nem eléggé értékesített elemet: a színész ős motívumát. Egyik nagybátyám felesége — ezzel elárulva persze, ahogy fogalma sem volt a férjéről soha — egyszer odakiáltotta nagybátyámnak ezt a keserű szót, ami aztán valamenynyünkben sokáig visszafájt: "Mik maguk voltaképen Ferdinandyak? Se

Eiler András, Waukesha, Wisc.	2.-\$	Esposito, Ralph,	
Kovács Ödöné,		Washington, D. C.	1.-\$
Washington, D. C.	2.	Gulyás Klára,	
Rev. Ladányi Zsigmond,		South Bend, Ind.	1.
New York, N. Y.	2.	Rev. Kecskeméthy László,	
Mischinger József,		Woodbridge, N. J.	1.
Cleveland, Ohio	2.	Kenyeres András,	
Ifj. Módy István,		Washington, D. C.	1.
Washington, D. C.	2.	Kardoss Gézané,	
Özv. Gr. Pongrácz Ferencné,		South Bend, Ind.	1.
Washington, D. C.	3.	Rev. Kósa Andás,	
Gr. Pongrácz Gáspár,		New Brunswick, N. J.	1.
Upsala, Svédország	2.	Módy Ilona,	
Rev. Dr. Szikszai István,		Washington, D. C.	1.
New York, N. Y.	2.	Pillar, George,	
Dr. Végh Lajos,		Washington, D. C.	1.
Central Islip, N. Y.	2.	Ramsden, H. I.	
Bauer Gizella,		Washington, D. C.	1.
South Bend, Ind.	1.	özv. Rontokevic Gy.-né,	
Brett József,		South Bend, Ind.	1.
Washington, D. C.	1.	Schulz József, Waukesha, Wisc.	1.
David Raymondné,		Stern Béla, South Bend, Ind.	1.
South Bend, Ind.	1.	Rev. Szőke István,	
Fehér István,		Duquesne, Pa.	1.
Washington, D. C.	1.	Tapasztó N.-né, Buffalo, N. Y.	1.
Nagy Miklós, New York, N. Y.	1.	Összesen:	211.90 \$

nem igazi urak, se nem parasztok, polgárok még kevésbé!” Én aztán megválasztottam ezt a kérdést: “Mi művészek vagyunk!”

Élet- és világszemléletünk feltétlenül ebbe a körbe útal valamennyi-
űnket. Az, amit létrehozunk, nem tisztán művészi, vagy legalább is elég
ritkán az. Ez a művészet gyakran csak bűvészet, néha dilettantizmus és
ugyszólván mindig rögtönzés. Sokszor kihagyó ritmus, töredékes és kap-
kodó; jellemző rá az energiák gondtalan pazarlása, az elmélyedés hiánya
és csaknem teljes eredménytelenség. A *commedia dell'arte* városról vá-
rosra húzó szegény csepürágójának könnyfakasztó és ágrólszakadt figurája
ennek a sorsnak teljesértékű szimbóluma.

A vándorkomédiás ős mítosza igen sokáig a Ferdinandy-önismeret u-
tolsó állomásának tűnt.

Csak későn, 1945-ben, a sorsforduló évében, Sintra bűvös hegyén, el-
képzelhetetlen, képtelen magányban, midőn már tudván tudtam, hogy ha-
zám és nemzetségem, osztozván egymás iszonyú sorsában, Buda és Abaújvár
romjai alá temetkezett, merült fel előttem egy Apám és Anyám családjáról
írt genealógiai tanulmányom befejezésekképpen, a “Ferdinandyság” igazi lé-
nyege.

A színészettől csak egy lépést kell tenni, egy lépést a mély felé: a szí-
nészség ősi szent magva, történeti eredete felé — s máris fölmerül a szí-
nészség papi lényege. S egy a maga és népe múltja fölé, mint valami
varázskút fölé hajló család elemzésében csak egy lépést kell tenni a törté-
nészttől a történészség ősi eredete felé, hogy megint csak oda jussunk, hoz-
zá, a paphoz, az elragadott összámánhoz, az ősi váteszhez, akiben létreéled
az “ősi idő”, a múlt.

Ime a sintrai sorok:

“Was in der besprochenen Sippe in so vielen Faellen hervorbrechend,
mit einer eigentümlichen Hartnaeckigkeit im Laufe der Generationen zur
Verwirklichung strebt: die Urnötigung ein Dichter oder ein Weise zu wer-
den, — ist Urbild, das hier in einer ganz speziellen geistigen, sozialen
und biologischen Umgebung — man könnte hier einfach das wort ‘histo-
risch’ gebrauchen — zum grossen Mythos zweier Menschengruppen ward.
Es ist die Urvorstellung vom Priester, vom Magier, der das Zukünftige
deutet und das Vergangene kennt.”

II.

Amit itt elmondiam, az egész őskeresés a messzi és sosem látott Délen,
bizonyára romantika s akik ekként álmodnak ősoket maguknak, azok két-
séget kizáró módon romantikus emberek. A romanticizmusról van Speng-
lernek egy költői szépségű definíciója, vagy inkább hasonlata. Ebben a
romantikát egy alkonyi kép tündéri színeiben pillantja meg. S ez alkonyat-
ban az, aki dúdolva halad az éj felé, visszaemlékezik hajnali lobogású ál-
maira. A romantikus ember féllábbal mindig ebben az emlék- és álom-
valóságban él. Ezért hat sokszor olyan régiesnek, de mindig kissé idegen-
nek, elvonatkozottnak egy “modern” környezetben. “Ferdinandy: az a régi-
arcú ember” — mondotta rólam egy kilencéves portugál kisleány.

A mi “régi” voltunk — a romantikus ember “régiesége” (s egyelőre
ne keressünk ennek a szónak mélyebben fekvő magyarázatot a romanticiz-
mus történeti rétegénél) — mindenesetre sokkal több, mint egy költői kép.

FERDINANDY: A magyar néző

A lélek kutatás legjobb úton van ahhoz, hogy egy szép napon megértse és megmagyarázza ezt a típust. Bennünk nem egyébről van és volt szó, mint bizonyos régi lélekállapotnak konzerválódásáról, amely kisebb fokban, mint a Ferdinandyakra, voltaképen az egész magyarságra is jellemző.

S itt igen nagy kitérőt kell tennünk, hogy a későbbiekben világosan álljon előttünk a magyar létezés legsajátságosabb tényezője: az "archaikus pszihé", amely énünket, mint az Alvilág folyója, a végzet szoros gyűrűjébe zárja. S e gyűrű: határunk s várunk, — nemcsak börtön, bástya is.

Nem csupán történeti, hanem biológiai tapasztalás is a nemzetek vagy a kultúrák életében jelentékeny szellemek hirtelen, csoportszerű feltűnése egy rövid, egy vagy két nemzedékre kiterjedő időszakason belül. Szellemi jellegük lényege sem elébb sem utóbb fel nem található. A legszokásosabb példa erre az olasz Reneszánsz; de gondolhatunk azon egészen nagy formátumú politikusok csoportjára is, akik Sulla és Augustus közt — köztük maga Caesar — a Római Császárságot létrehozták volt. Végül ilyen szellemek rajszerű fellépésének volt köszönhető a portugál Felfedezés csakúgy, mint a múlt századi ú. n. magyar Reformkorszak.

Kemény Zsigmond ifjúkori Camoes-regényében, az "Élet és ábránd"-ban, van egy igen sajtóságos részlet, amely a fent érintett jelenséget megkapó megkapó tömörséggel foglalja össze. Ez a részlet így szól:

"Nemzetek gyakran egyoldalúság által lesznek dicsővé.

"Egy eszme járványossá lesz, meghódít minden hajlamot, magához bilincseli a szenvedélyeket és új korszak kezdődik.

"Ekkor a láthatáron tömött csoportban nagy jellemek tűnnek fel, kiket vándormadarakként közöszlön egy célra vezet. Előttük és utánuk pusztá az ég.

".....

"Egy század telt el vállalatokkal mikről addig szó nem volt. Mit a vágy egybealkotott, kiszinezett a remény, sajátul követelt a vas-akarát — ha fölötte botor, ha kiváltan regényes volt — megszerzé a sokszeszélyű sors.

"De az ember természetében nem fekszik a szünteleni rajongás, az örökös kockajáték önjövedőjével.

"Egy néptestet lázas vérkeringésben állandóan tartani nem lehet.

"Csakhamar nedváltak szerint külön válnak az egyének; néhánynál feszültség, soknál eltompulás következik s kifejlődik azon közállapotú jellem, mely elv- és szenvedélytelenül tapad a jelenhez; piócaként függ a pillanaton, hogy belőle tüplálékot szívjon; fájdalomatlan és öns; vannak indulatai szenvedély, törrevesei nagyszerű cél nélkül; nevezetes leendő úgyszólván önkéntelenül, becsültetik és tiszteletben él ok és tények nélkül."

Kemény idézetem sorai nemcsak szimbolikus összefoglalása az említett jelenségnek, hanem valójában egy nagy jövődőlés is. Az ifjú Kemény, jóllehet Portugáliáról beszél, mesterien jellemezte saját nemzedékének helyzetét és szándékát; nemcsak: hanem megjegyezte az ellankadás és el-laposodás öhatlan veszélyét, mely akkor még valahol a reformkorszak láthatatlan mélységeiben rejtelkedett. Saját sorsa is ez az ellankadás volt: elborult elmével pusztult el, mint oly sokan nagy nemzedékéből, s éppen a legnagyobbak: Széchenyi és Vörösmarty.

(Folytatjuk.)